

ВЪЗДУХ ЗА РУСЕ

Преди повече от 30 години протестите срещу
обгазяването на дунавския град станаха първите
лястовици в борбата за българска демокрация.

BIOGRAPH публикува уникални фотодокументи от
събитията, някои от които виждат бял свят за пръв път

ТЕКСТ И ФОТОГРАФИЯ: ИВАН ЦОНЕВ

Обикновен делничен ден. Лека мъгла се носи над Дунава. Деца играят по улиците. Хора щъкат насаи-натам. Млади хора седнали да си поприказват под лъчите на есенното слънце на по едно кафе в центъра на Русе. Изведнъж започва да се усеща силна миризма на нещо, което хората до този момент не знаят. Годината е 1981-а, а българската държава празнува 13 века от създаването си.

След известно време всичко преминава. Но само до следващия път, и така година след година...

Започва сагата с обгазяването на дунавския град, довела до създаването на Русенския комитет и протестите, влезли в историята като първите организирани опити за връщане на демокрацията в страната. През 1982-а Русе е обгазен 26 пъти, през 1983-а – 33 пъти, през 1984-а – 56 пъти, през 1985-а 50 пъти, през 1986-а – 63 пъти. През най-зловещата – 1987 година, градът е атакуван по въздуха повече от два пъти седмично – цели 128 дни. През следващата година към тях се прибавят нови 59... При обгазяванията хлорът в атмосферата превишава 5.6 пъти пределно допустимата концентрация, а минералните киселини са до 10.5 над допустимата концентрация, сочи безпристрастната научна статистика. Заболяванията на дихателните пътища при децата през 1980-а са 49 449, а през 1986-а – вече 86 228. Статистиката при възрастните е не по-малко стряскаща – от 27 063 през 1980-а случаите нарастват до 62 138 през 1986-а.

Стига се до повдигане на въпроса за Русе на среща между Тодор Живков и румънския диктатор Николае Чаушеску. През

същата 1986-а е назначена комисия от двете страни за посещение на завод „Верахим“ (снимка 10) в град Гюргево и предприемане на мерки за ограничаване на вредните емисии. Трябва да се подпише и споразумителен документ, но до това така и не се стига.

ЗА СЛУЖЕБНО ПОЛЗВАНЕ

За другаря Владимир Цакон.

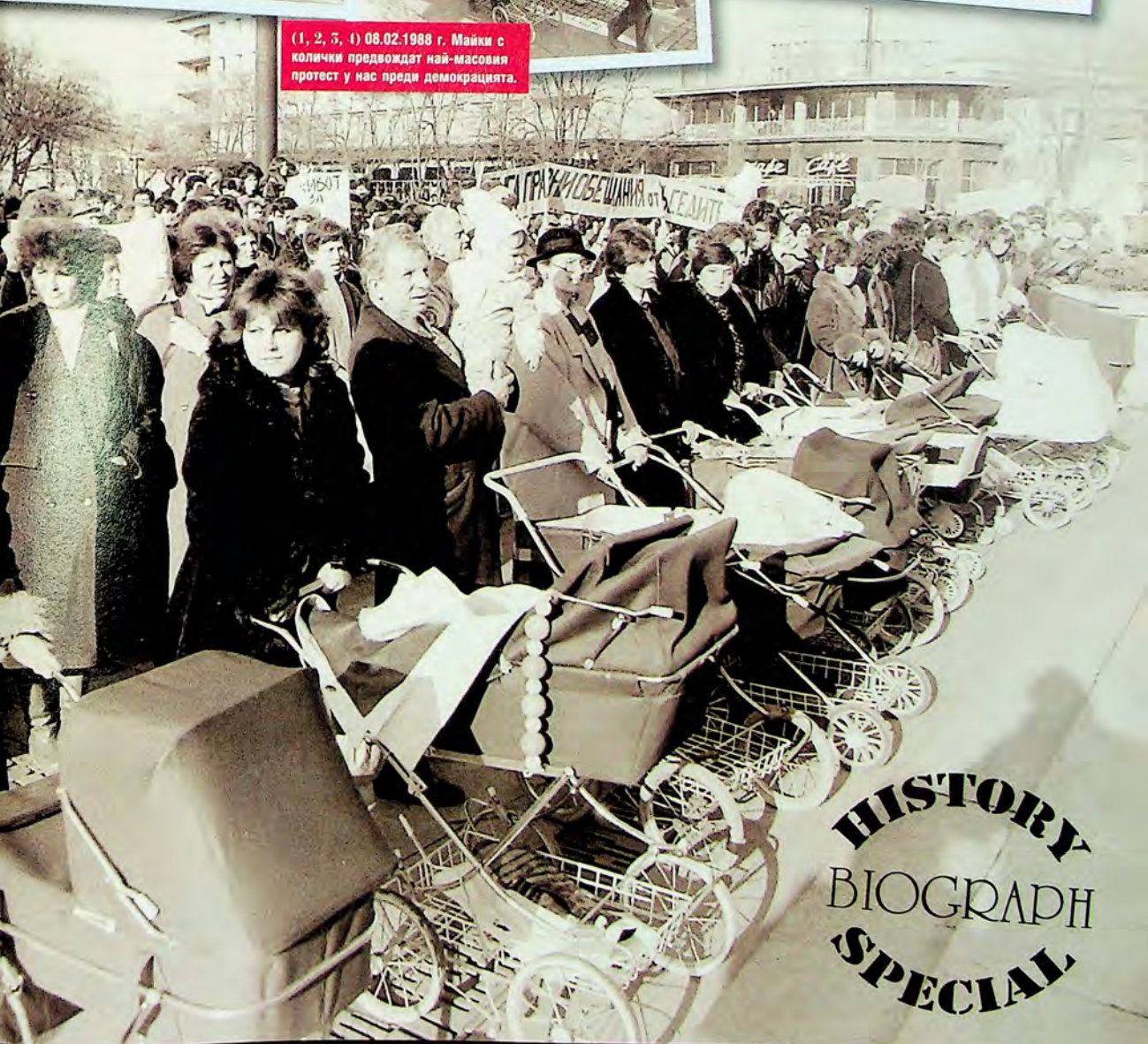
гл. редактор на програма „Хоризонт“ на Българското радио

На 25.09.1987 година, около 14-14.30 часа в центъра на Русе, пред сградата на ОК на БКП се събират около 500-600 граждани, главно от Корабостроителния завод „Иван Димитров“, Комбината за тежко машиностроение, от „Благоустройство и комунално строителство“, химическия комбинат „Петър Караминчев“, ТПК, служители от „Българска фотография“, търговски организации и много майки с малки деца. Те носят плакати с надписи: „Не на хлора“, „Искаме здраво поколение“, „Живот за децата на Русе“, „Русе обречен град ли е?“, „Спрете комбината в Гюргево“. Инициатори на митинга са работещите в „Паркове и градини“ – Цонка Букорова, Дора Бобева, Албена Велкова, Стефка Монова, Вляра Георгиева и Евгения Желева. Тези шест жени са на предната линия, инициаторки и на всички следващи демонстрации.

Любен Антонов, кореспондент на БНР в Русе.

(1, 2, 3, 4) 08.02.1988 г. Майки с колички предвождат най-масовия протест у нас преди демокрацията.

HISTORY
BIOGRAPH
SPECIAL

5

6

7

9

8

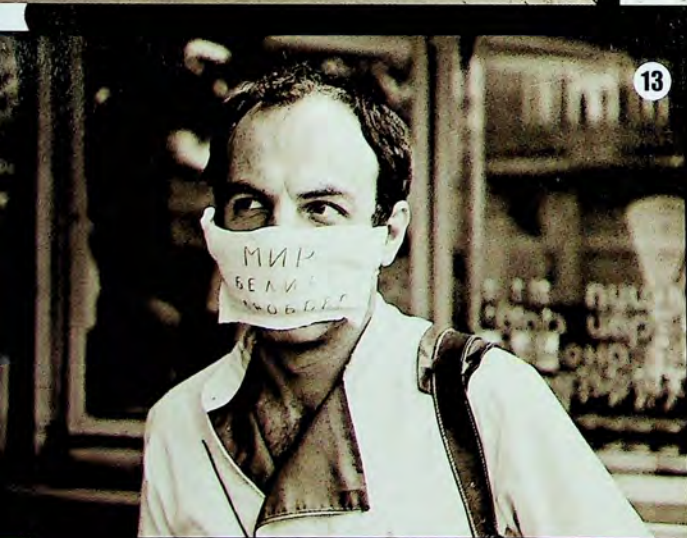
10

11

12

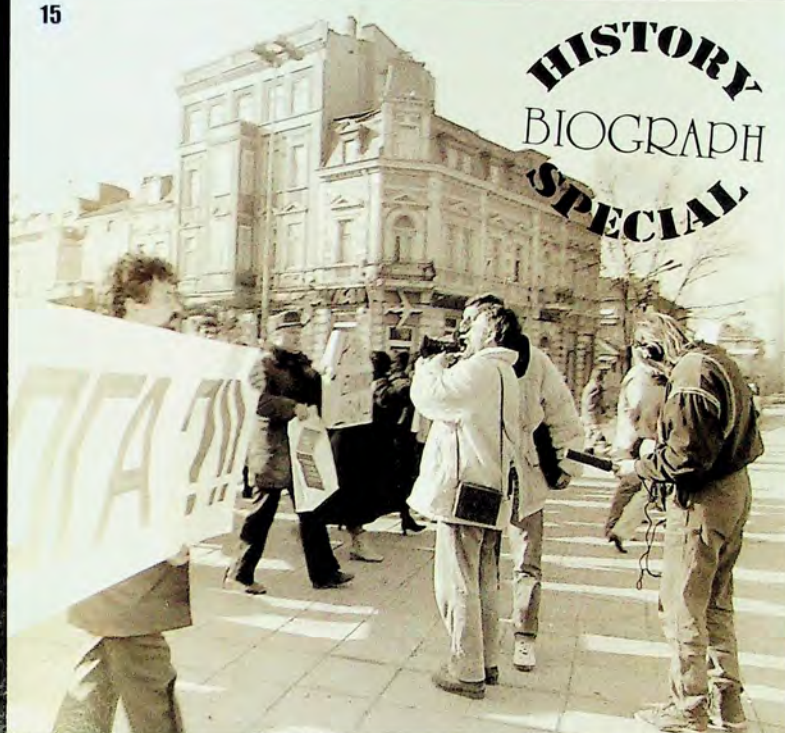

13

14

15

Пред хората тогава застава да говори Иван Андреев, секретар на ОК на БКП. Следват обещания, че се водят преговори и всичко ще се оправи скоро (от снимка 5 до сн. 9). На сн. 5 и сн. 6 - жената в бяло е Дора Бобева. На снимка 9 е малката Яна Петковска.

Въздухът продължава почти ежедневно да осмъва сив и синкав задушлив дим. Хората плътно заварят прозорците на жилищата, на които са подгледани специални медни ластички. Движат се по улиците с кърпи на носа и устата. - Снимки 11, 12, 13, 14. На снимка 13 се вижда русенският хореограф Цецо Колев.

25.09.1987 година

Сигнал

От Пламен Атанасов,
кореспондент на БТА

Вече трети ден (сряда, четвъртък и петък), от 10-10.30 часа градът бива обгазван. Само за септември обгазванията са 11, но няма точни данни, защото са секретни.

На 23.10.1987 година в 8.30 часа сутринта мъглата от обгазването е била толкова гъста, че колите са пътували на фарове. Тогава за първи път се появяват и първите, макар и лаковични, публикации за обгазванията.

СТРОГО ПОВЕРЛИТЕЛНО
Русе, 11.11.1987 година.

Протестен митинг от 50 човека се събра пред сградата на Общинския народен съвет. Протестиращите носеха плакати с надпис „Дайте ни чист въздух“. За разлика от последните два пъти, този път демонстрантите бяха мирни и тихи. Нямахше скандали и нарушения на обществен ред. Силно замърсената атмосфера в периода 1981-1987 година беше предмет само на коментари на отделни граждани, въпроси към редакцията на местния ежедневник „Дунавска правда“ или към местния радиовъзел, но впоследствие се появиха единични и масови недоволства, за да се стигне до настоящото социално напрежение.

Негов израз стават проведените протестни демонстрации, особено последните две. Сред част от хората се е оформило становището, че не е постигната договореност на най-високо равнище за решаване на екологичния проблем в района Русе-Гюргево. Болшинството от гражданите считат, че градът и населението му са оставени на съдбата и държавното ръководство не полага грижи за тяхното здраве.

Веселин Енев,
началник Окр. у-ние на МВР-Русе

През месец декември 1987 година група художници от Русе правят изложба за екологията. Изложбата е спряна, а тетрадата с отзивите е изнета от органите на МВР и заснета. През същата година Гражданска защита към Окръжното военно управление издава паметка,

16

в която се описва какво представлява хлорт и какво трябва да прави населението при обгазване с него.

Около 20 000 души, предимно пенсионери, вече не живеят в Русе, макар и неотписани от регистрациите си. Много други се изселват почти целогодишно, използвайки вили или къщи в други населени места. Специалисти от София правят срещи с лекарите в АГ болницата и други отделения, като уверяват, че хлорт не е опасен и не бива да се шуми много.

СТРОГО ПОВЕРЛИТЕЛНО
Окръжно управление на МВР
от 12.02.1988 г.

08.02.1988 г. Към 15 часа пред сградата на Общ. к-т на БКП се събират около 100 души, които скоро нарастват на 2000, главно от Паркстрой, Проектанска организация, Териториален изчислителен център, много служители и много майки с колици и малки деца.

Веселин Енев,
началник Окр. у-ние на МВР Русе.

Според други сведения броят на хората е бил почти 4000. Демонстрантите обикалят няколко пъти централната част на града, за да се съберат повече съмишленици. После застават пред сградата на ОК на БКП. На снимки 15, 16 и 17 е снимачният екип на СДФ „Екран“, създали филма „Дишай“. Той също е спрян

30

31

35

32

33

34

36

37

■ след първото му излъчване на 08.03.1988 г. в Дома на киното в София, където се събират над 400 интелектуалци, журналисти и хора с анти-тоталитарно мислене. По същото време там е основан и Русенският комитет. Режисьор на филма е Юрий Жиров, а сценаристи са Георги Аврамов и Виолет Цеков. Оператор е Огнян Логофетов. Председател на този комитет е писателят Георги Мишев. Сред членовете му са Кръстю Анков, Христо Смоленов, Георги Аврамов, Виолет Цеков, Ивайло Трифонов, Мария Варамезова и др. Този комитет обаче не успява да осъществи почти никаква дейност, тъй като ЦК на БКП и Държавна сигурност принуждават учредителите да се откажат от каквато и да било сериозна активност.

Пред мнозинството по време на демонстрацията в Русе излизат Гриша Филипов - член на ЦК на БКП, Петър Петров - първи секретар на ОК на БКП, Колю Василев, Керчо Джамбазов и други партийни функционери. След няколко неуспешни опита да говори с повреден микрофон и мегафон Петър Петров се мъчи да надвика мнозинството, но хората започват да

скандират: "Филипов, Филипов". Гриша Филипов отначало е усмихнат, но след настойчивите скандирания от множеството "Искаме здрави деца", "Не ремонт, а премахване на завода" и "Живот за Русе" физиономията му се променя. След думите му "Вярвайте в нашето правителство" хората го репликират: "Изгубихме вяра".

По съседните улици дискретно са разположени милиционери, но те така и не се намесват. Така завършва най-големият протестен митинг преди 10 ноември 1989 година в Русе - **снимки от 18 до 22**. На **снимка 22** от ляво на дясно: Колю Василев - секретар на ОК на БКП - Русе, Гриша Филипов - доскорошен министър-председател и член на ЦК, Петър Петров - първи секретар на ОК на БКП.

08.06.1990 г. Дунав мост е блокиран от протестиращи. Мостът буквално е злят от хора, които искат да изкажат своята болка от отказа за премахване на завода в Гюргево. (**снимки от 23 до 29**). На **снимка 23** Цонка Букурова разговаря за Георги Аврамов. Отново възгласи

и нови плакати. На **снимка 24** хора от митинга с противогази носят една от картините от забранената експозиция от декември 1987-а. След митинга на Дунав мост мнозинството се насочва отново към центъра на Русе, където протестът продължава. На **снимка 29** Марко Тодоров, преподавател в Ру "Ангел Кънчев", говори на митинга.

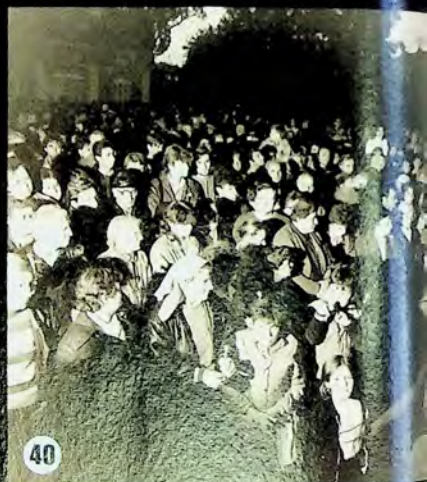
15 септември 1990 г., първи учебен ден. Демокрацията в България уж вече е факт. От всички 13 улици, които се вливат в централния площад на града, прииждат ученици, учители, родители, пенсионери... (**снимки от 30 до 37**). На **снимка 30** са Свободка Стефанова и Мария Варамезова от Комитета за защита на Русе. Отново речи и желания за премахване на завода. На **снимка 35** Георги Аврамов държи реч, а на **снимка 36** говори писателят Руденко Йорданов. На **снимка 37** пред мнозинството говори Марко Тодоров, а зад него от ляво на дясно са Тодор Цанев от БЗНС "Никола Петков", Георги Аврамов, Светослав Мичев от БСП, Руденко Йорданов, Стефан Нешев от БДСП и кметът на Русе от БСП Георги Драгоев.

38

39

40

➤ През същата 1990-а е организиран протестен общоградски митинг пред храм "Света Троица". На всички отново се обещава чист въздух и отново всичко остава само на думи (снимки от 38 до 40.) На снимка 39 говори Свободка Стефанова от СДС-Русе.

30.11.1990 г. Среща разговор с Нешка Робева, Светлин Русев и Петър Берон, членове на Русенския комитет – снимки от 41 до 43. На снимка 43 от ляво на дясно са Йордан де Мео

– общественик, Нешка Робева, Петър Берон и Светлин Русев.

След множество демонстрации, протести и блокади на Дунав мост, организирани от „Екогласност“, след поредица международни срещи на различни равнища производството на комбинат „Верахим“ е спряно и той никога повече не заработва. И до днес не са направени сериозни изследвания и не може да се каже какви поражения има върху здравето на

русенци в резултат от загазяването с хлор и хлорни съединения.

Днес същият хлорово играва красивия дунавски град, децата пак играят по улиците и площадките или се бият със снежни топки. Хората пак си приказват на по едно кафе в аристократичния русенски център и никой не иска да си спомня за онези времена. Витае само споменът за ужасните години и обгазяването, както и за протестите на обезверените русенци [3]

41

42

43